

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 336.14

JEL classification: O18, H11

DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.21.2022.254716>**Крайник О. П.**доктор економічних наук, професор
ORCID ID: 0000-0001-6295-3999

Національний університет «Львівська політехніка»

Kraaynik Olha

Lviv Polytechnic National University

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РЕГІОНАЛЬНОГО ТА МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

DIRECTIONS OF REALIZATION THE REGIONAL AND LOCAL ECONOMIC DEVELOPMENT STATE POLICY IN THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION

Метою дослідження є висвітлення сучасних підходів до реалізації державної політики регіонального економічного розвитку в умовах децентралізації, які базуються на усвідомленні значення розвитку кожного регіону, кожної територіальної громади, що забезпечує розвиток національної економіки загалом. Для отримання наукових результатів було використано декілька методів дослідження: економіко-статистичний метод (аналіз статистичних даних і відображення результатів аналізу); компаративний аналіз (порівняння стану економічного розвитку низки регіонів); абстрактно-логічний метод (формування пропозицій щодо активізації розвитку регіонів, формулювання висновків і пропозицій). Як результат дослідження проаналізовано темпи зростання основних показників регіонального економічного розвитку та зроблено висновок про вплив отриманих трендів на перспективи розвитку регіонів. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості врахування зроблених висновків у практичній діяльності органів державного та місцевого управління в активізації процесів регіонального та місцевого розвитку.

Ключові слова: державна економічна політика, регіональний розвиток, місцевий розвиток, децентралізація, територіальні громади.

Modern processes of decentralization in Ukraine are characterized by the transfer of a significant amount of functions and powers to lower management levels. With the redistribution of responsibilities of the state, regions and territorial communities for local economic development, the role of the state in these processes has decreased. At the same time, the role of territorial administration bodies has increased. The aim of the article is to study all governments branches' interaction in the processes of regional and local development, which is a particularly important task of the current stage of development. The paper proposes a scheme of interrelation of regional and local development, which ensures the development of the national economy as a whole. Several research methods were used to obtain scientific results, including the following: economic and statistical method (analysis of statistical data and display of analysis results); comparative analysis (comparison of the state of economic development of a number of regions); abstract-logical method (formation of proposals for intensifying the development of regions, formulation of conclusions and proposals). The study compared the two main indicators of economic development for regions with medium (Lviv region), the highest (Dnipropetrovsk and Kyiv regions, Kyiv) and the lowest development (Chernivtsi and Zakarpattia regions). Significant differences in the achievement of these indicators by different regions are shown. Based on the dynamics of changes in economic development indicators, a conclusion about the impact of the trends on the prospects of regional development is made. In particular, the growth rate of the gross regional product in less developed regions is slightly higher than in more developed regions. Such dynamics are positive, as, in the long run, they will help equalize the economic development of the regions. At the same time, the growth rate of disposable income of the population is almost the same. In this case, the equalization of income will be slower, because, at the same rate of growth from larger values, the amount of income will grow faster. The practical significance of the obtained results lies in the possibility of their use in the practical activities of public authorities and local governments in the implementation of regional and local development policy.

Keywords: state economic policy, regional development, local development, decentralization, territorial communities.

Постановка проблеми. Одними з найпоширеніших світових трендів реформування соціально-економічних та політичних процесів є децентралізація владних

відносин та зміна повноважень різних рівнів управлінських структур. Дослідження експертів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР)

констатують, що «децентралізація, яку іноді називають «тихою» революцією, є однією з найважливіших реформ за останні 50 років. Вона реалізується різною мірою в більшості країн і має глибокі наслідки через свій складний і системний характер. Процес децентралізації зачіпає всі сфери життя суспільства – від навколишнього середовища та якості управління до економічного зростання і, ширше, до підвищення рівня добробуту громадян» [1]. Тобто основною функцією місцевих органів управління є поліпшення соціально-економічного стану території, розширене відтворення економіки території, використання реальних переваг децентралізованого управління. В умовах продовження процесів децентралізації важливим є висвітлення завдань державних, регіональних та місцевих органів влади в реалізації політики регіонального та місцевого економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні засади напрямів реалізації державної політики регіонального та місцевого економічного розвитку в умовах децентралізації висвітлено низкою зарубіжних та українських учених-економістів. Зокрема, експертна група вчених-економістів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [1] досліджувала процеси децентралізації в низці країн із погляду впливу на всі сфери життя. Sharma Chanchal Kumar [2] аналізував процеси децентралізації як в унітарних, так і у федеративних країнах. С.Л. Шульц, О.М. Луцків [5], а також В.М. Бондаренко, О.А. Курей, Е.Т. Дерді, О.Д. Бугусов [6] зробили висновки про підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів завдяки децентралізації та активізації процесів економічного розвитку.

Формулювання цілей статті. Основне завдання статті – показати взаємозв'язок державних, регіональних та місцевих органів влади в реалізації політики регіонального та місцевого економічного розвитку, проаналізувати основні показники розвитку регіонів та зробити висновки щодо активізації цих процесів у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Розподіл владних повноважень і зміна відповідальності за рівнями управління дають змогу оптимізувати спроможність держави в наданні адміністративних послуг громадянам територіальних утворень, забезпечити формування справедливого рівня соціального забезпечення, активно займатися природоохоронними заходами, розширювати можливості міжнародної співпраці в різних сферах діяльності. Країни в процесі реформування територіальної організації влади, підвищують свої можливості у розвитку місцевих економік, поліпшенні рівня й якості життя конкретних територій.

Центральні уряди в усьому світі децентралізують фіскальні, політичні та адміністративні повноваження на уряди нижчого рівня та на приватний сектор. Ця тенденція очевидна не лише у федеративних країнах, а й у багатьох унітарних країнах, у тому числі й у тих, які мають довгі традиції централізованого управління [2]. Підписання країнами – членами Ради Європи хартії місцевого самоврядування в 1985 р. забезпечило зміцнення місцевого самоврядування в Європі, усвідомлюючи, що охорона і посилення місцевого самоврядування в різних країнах є важливим внеском у розбудову Європи на принципах демократії і децентралізації влади. Хартія реалізує права громадян на

участь в управлінні публічними справами, вважаючи, що це право найбільш безпосередньо може здійснюватися саме на місцевому рівні [3].

Ратифікація Україною Європейської хартії місцевого самоврядування у 1997 р. стала основою реформування територіальної організації влади та зміни парадигми управління на основі децентралізації владних та фінансових повноважень. Головним стратегічним завданням у цих умовах є сприяння розвитку місцевого самоврядування, підвищення рівня та якості проживання громадян на території адміністративно-територіального утворення, надання їм високоякісних та доступних публічних послуг.

Домінантна роль у цьому процесі відводиться регіональному та місцевому економічному розвитку, який є основою забезпечення як благополуччя громади загалом, так і окремого мешканця, є основним засобом вирішенням більшості проблем окремої території.

Такий підхід повністю відповідає прийнятій урядом Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр., де зазначено, що «реалізація державної регіональної політики на період до 2027 року здійснюватиметься на основі комплексного територіального підходу, що передбачає, що об'єктом у рамках регіональної політики є територія, яка характеризується специфічним набором соціальних, просторових, екологічних та економічних особливостей» [4].

Децентралізація формує засоби реалізації регіональної політики, яка поєднує завдання державної політики розвитку країни та можливості розвитку територіального утворення. У цьому разі завданням є використання комплексного системного підходу до формування узагальнюючих цілей розвитку регіону як інтеграції використання можливостей розвитку територіальних громад. Можна погодитися з думкою С.Л. Шульц та О.М. Луцків, які зазначають, що «використання інтегрованого підходу сприятиме покращенню координації управлінської діяльності та забезпечить послідовність у прийнятті управлінських рішень; підвищенню ефективності використання державних коштів, що спрямовуються на реалізацію проєктів регіонального та місцевого розвитку, національних, регіональних і галузевих програм, а також програм розвитку проблемних регіонів» [5]. У цьому зв'язку важливим аспектом реалізації політики регіонального економічного розвитку є підвищення рівня їхньої конкурентоздатності в сучасних умовах.

Із цього приводу В.М. Бондаренко, О.А. Курей, Е.Т. Дерді, О.Д. Бугусов зазначають, що «конкурентоспроможність регіону є здатністю регіональної економіки оптимізувати наявні активи з метою конкуренції та процвітання на національному та глобальному ринках, а також адаптуватися до змін на цих ринках» [6]. В умовах децентралізації владних повноважень органи місцевої влади стають відповідальними перед населенням адміністративно-територіальних утворень за ефективність своєї роботи, а перед державою – за законність прийнятих рішень. Децентралізація управління передбачає взаємодію органів місцевого самоврядування, державного та регіонального управління в реалізації економічної політики, яка забезпечить зростання доходів громадян, поліпшення якості надання адміністративних послуг та підвищення якості проживання в конкретній місцевості. Значення цього трактування

полягає у демонстрації взаємозв'язку регіонального та місцевого розвитку, які загалом забезпечують розвиток національної економіки (рис. 1). Дослідження експертів Організації економічного співробітництва та розвитку свідчать, що у більшості розвинутих країн регіональна політика останнім часом базується на розвитку всіх регіонів, а не окремих слаборозвинених. Взаємодія всіх учасників регіональних процесів: державних і місцевих органів влади, самоврядування, бізнесу, громадськості та населення має ключове значення для подолання розривів між розвиненими територіями та територіями-аутсайдерами [7].

Такий підхід є особливо актуальним для України, оскільки нерівномірність регіонального економічного

розвитку властива регіонам країни. Для прикладу порівняємо два основні показники регіонального економічного розвитку, а саме: валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу населення та наявний дохід населення у розрахунку на одну особу населення для регіонів із середнім (Львівська область), найвищим (Дніпропетровська та Київська області, м. Київ) та найнижчим (Чернівецька та Закарпатська області) розвитком [8] (табл. 1).

Як видно з таблиці, обсяг валового регіонального продукту (у фактичних цінах) у розрахунку на одну особу населення в регіонах найнижчого розвитку в 2,5 рази менший, аніж у високорозвинених регіонах, та майже у два рази порівнянні до регіону середнього

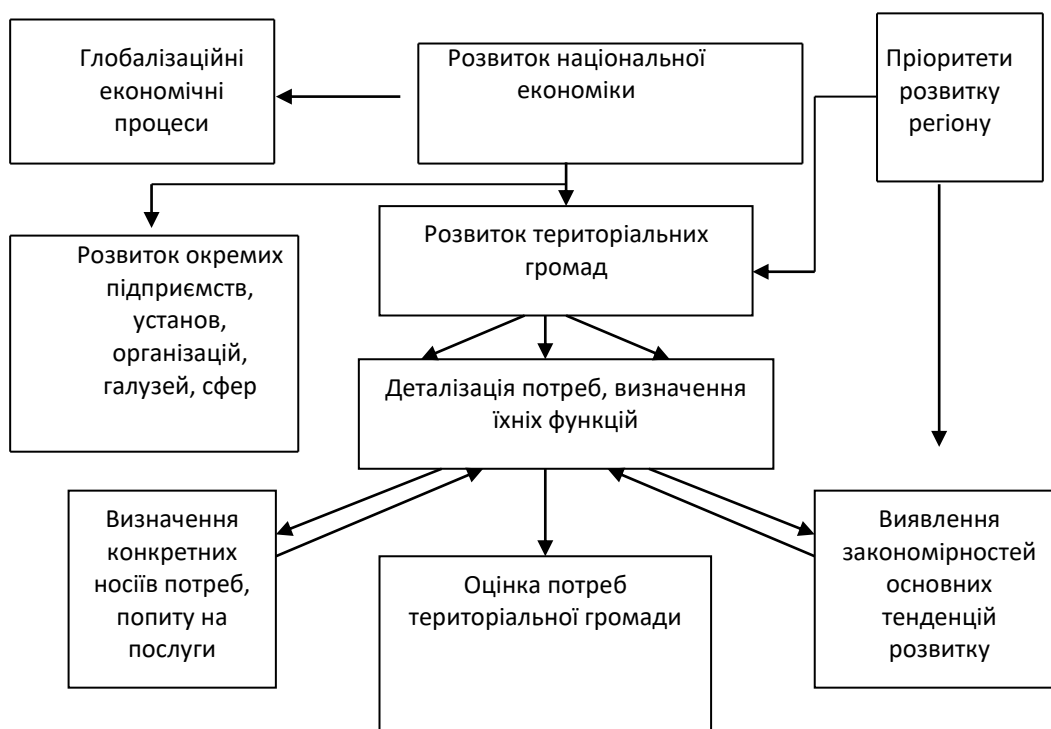

Рис. 1. Загальна схема обґрунтування взаємозв'язку економічного розвитку території, регіону та національної економіки

Джерело: сформовано автором

Таблиця 1

Порівняння показників регіонального економічного розвитку регіонів із середніми, найвищими та найнижчими показниками розвитку

Область	1. Валовий регіональний продукт (у фактичних цінах) у розрахунку на одну особу населення						2. Наявний дохід населення у розрахунку на одну особу населення					
	2018		2019		2020		2018		2019		2020	
	грн	Місце у рейтингу	грн	Місце у рейтингу	грн	Місце у рейтингу	грн	Місце у рейтингу	грн	Місце у рейтингу	грн	Місце у рейтингу
Львівська	58221	11	70173,0	11	85198,0	8	55510,	7	65691,0	7	71150,0	8
Дніпропетровська	97137	3	114784,0	3	122379,0	4	72883,4	2	87130,0	2	92083,0	2
Київська	90027	4	112521,0	4	123267,0	3	63498,4	4	75146,0	4	79263,0	5
Чернівецька	31509	24	37441,0	24	46136,0	24	42850,4	22	48255,0	22	53875,0	22
Закарпатська	34202	23	41706,0	23	48861,0	23	40471,6	23	47495,0	23	51073,0	23
м. Київ	238622	1	283097,0	1	320885,0	1	141173,8	1	165054,0	1	179302,0	1

Джерело: результати щоквартальної та щорічної оцінки соціально-економічного розвитку регіонів, що проводиться Мінрегіоном України. URL: <https://dei.kyivcity.gov.ua/content/rezultaty-shchokvartalnoi-ta-shchorichnoi-ocinky-socialnoekonomichnogo-rozvytku-regioniv-shchoprovodytsya-minregionom-ukrainy.html>

Таблиця 2

Темпи зростання показників регіонального економічного розвитку порівняно з попереднім періодом

Область	Темпи зростання валового регіонального продукту (у фактичних цінах) у розрахунку на одну особу населення до попереднього року(%)		Темпи зростання наявного доходу населення у розрахунку на одну особу до попереднього року(%)	
	2019 до 2018	2020 до 2019	2019 до 2018	2020 до 2019
Львівська	120,5	121,4	118,3	108,3
Дніпропетровська	118,2	106,6	119,5	105,7
Київська	125,0	109,6	118,3	105,5
Чернівецька	118,8	123,2	112,6	111,6
Закарпатська	121,9	117,1	117,4	107,5
м. Київ	118,6	113,3	116,9	108,6

Джерело: результати щоквартальної та щорічної оцінки соціально-економічного розвитку регіонів, що проводиться Мінрегіоном України. URL: <https://dei.kyivcity.gov.ua/content/rezultaty-shchokvartalnoi-ta-shchorichnoi-ocinky-socialnoekonomichnogo-rozvytku-regioniv-shchoprovodysya-minregionom-ukrainy.html>

розвитку. За показником наявного доходу населення у розрахунку на одну особу населення різниця між найбільш розвиненими та найменш розвиненими регіонами становить від 1,5 до 2 разів, а регіоном середнього розвитку – 1,5 рази.

Далі порівняємо темпи зростання обох показників до попереднього періоду (табл. 2).

Як бачимо з таблиці, показники зростання валового регіонального продукту (у фактичних цінах) у розрахунку на одну особу населення до попереднього року (%) у регіонах із високими показниками дещо вищі, ніж у регіонах із високими показниками, що є особливою позитивною динамікою. У перспективі такі тенденції сприятимуть вирівнюванню економічного розвитку регіонів. Водночас за показником «темпи зростання наявного доходу населення у розрахунку на одну особу до попереднього року (%)» темпи позитивних змін практично однакові. У цьому разі вирівнювання доходів відбуватиметься повільнішими темпами, оскільки за однакових темпів зростання від більших величин величина доходу зростатиме швидше.

Водночас змінюється і державний вплив на процеси розвитку територій шляхом удосконалення регуляторної політики, внесення змін до сформованого нормативно-правового поля у цій царині. Із метою активізації процесів економічного розвитку територій Комітет Верховної Ради у вересні 2021 р. підтримав законопроекти про державну регіональну політику та особливості стимулювання регіонального розвитку [9]. У межах законопроекту № 5323 «Про внесення змін до Закону «Про засади державної регіональної політики» [10] передбачено комплексне вдосконалення механізмів реалізації державної регіональної політики, а законопроектом № 5649 «Про особливості стимулювання регіонального розвитку» [11] визначено низку заходів державного та регіонального стимулювання розвитку територій з обмеженими можливостями для розвитку, зокрема: цільове спрямування державних капітальних вкладень у розвиток інфраструктури, підтримка підприємництва, а також реалізація інтегрованих та збереження навколишнього середовища проєктів розвитку, що спрямовані на досягнення економічного зростання

регіонів. Удосконалення державної регуляторної політики дасть змогу забезпечити стійкий економічний розвиток у регіонах, прискорення темпів економічного зростання окремих територій за умови найбільш ефективного використання ресурсів.

Прийняття регуляторних актів на регіональному рівні узгоджується з державною регуляторною політикою шляхом формування законодавчого поля, яке забезпечує розмежування повноважень між центральними та місцевими органами державної влади і представницькими органами, передачу значної частини повноважень на місцевий рівень. Особлива роль місцевих та регіональних органів влади полягає в активізації господарських процесів та забезпеченні економічного розвитку країни загалом.

Висновки. Таким чином, реалізація державної політики регіонального економічного розвитку в умовах децентралізації базується на реформуванні територіальної організації влади та зміні парадигми управління економічними процесами. Головним завданням цього процесу є підвищення рівня й якості проживання громадян на території адміністративно-територіального утворення, надання їм високоякісних та доступних публічних послуг. Досягнення цього завдання можливе шляхом сприяння регіональному та місцевому економічному розвитку, який є основою забезпечення як благополуччя громади загалом, так і окремого мешканця, є основним засобом вирішення більшості проблем окремої території та регіону. Важлива роль у цьому процесі відводиться державній регуляторній політиці. Удосконалення державної регуляторної політики, прийняття відповідних законодавчих актів дадуть змогу забезпечити стійкий економічний розвиток у регіонах, прискорити темпи економічного зростання окремих територій. Важливим аспектом цього процесу є акцентування на необхідності прискореного розвитку слабше розвинених регіонів, вирівнювання основних показників економічного розвитку.

Подальші дослідження можуть стосуватися аналізу зміни підходів до реалізації політики регіонального та місцевого розвитку у зв'язку із запланованим прийняттям нових регуляторних актів.

Література:

1. OECD. (2019). Making Decentralisation Work: A Handbook for Policy-Makers / OECD Multi-level Governance Studies. Paris: OECD Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1787/g2g9faa7-en> (дата звернення: 25.01.2022).
2. Sharma, Chanchal Kumar (May 2003) The Federal Approach to Fiscal Decentralisation: Conceptual Contours for Policy Makers. URL: <https://mpr.aub.uni-muenchen.de/178> (дата звернення: 25.01.2022).

3. Європейська хартія місцевого самоврядування. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU88002H?an=2>
4. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки : Постанова Кабінету Міністрів України № 695 від 05.08.2020. *Офіційний вісник України*. 2020. № 67. Ст. 2155. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.01.2022).
5. Шульц С.Л., Луцків О.М. Структурно-технологічні зрушення в економіці регіонів у контексті перспектив розвитку смарт-спеціалізації *Регіональна економіка*. 2021. № 2. С. 15–26.
6. Моніторинг конкурентоспроможності регіону як механізм реалізації державної регіональної політики / В.М. Бондаренко, О.А. Курей, Е.Т. Дерді, О.Д. Бутусов. *Регіональна економіка*. 2020. № 2. С. 33–43.
7. OECD. (2019). Making Decentralization Work: A Handbook for Policy-Makers. *OECD Multi-level Governance Studies*. Paris : OECD Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1787/g2g9faa7-en> (дата звернення: 25.01.2022).
8. Результати щоквартальної та щорічної оцінки соціально-економічного розвитку регіонів, що проводиться Мінрегіоном України. URL: <https://dei.kyivcity.gov.ua/content/rezultaty-shchokvartalnoi-ta-shchorichnoi-ocinky-socialnoekonomichnogo-rozvytku-regioniv-shcho-provodytsya-minregionom-ukrainy.html> (дата звернення: 25.01.2022).
9. Комітет ВР підтримав законопроекти про державну регіональну політику та особливості стимулювання регіонального розвитку URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/komitet-vr-pidtrimav-zakonoproekti-pro-derzhavnu-regionalnu-politiku-ta-osoblivosti-stimulyuvannya-regionalnogo-rozvytku> (дата звернення: 25.01.2022).
10. Закон України «Про внесення змін до Закону «Про засади державної регіональної політики» № 5323. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/209286.html> (дата звернення: 25.01.2022).
11. Проект закону «Про особливості стимулювання регіонального розвитку» № 5649. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72199 (дата звернення: 25.01.2022).

References:

1. OECD (2019). Making Decentralisation Work: A Handbook for Policy-Makers / OECD Multi-level Governance Studies. Paris: OECD Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1787/g2g9faa7-en> (accessed 25.01.2022)
2. Sharma, Chanchal Kumar (May 2003) The Federal Approach to Fiscal Decentralisation: Conceptual Contours for Policy Makers. Available at: <https://mpr.ub.uni-muenchen.de/178>(accessed 25.01.2022)
3. Ievropeiska Khartiia mistsevoho samovriaduvannia. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/MU88002H?an=2> (accessed 25.01.2022)
4. Pro zatverzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnogo rozvytku na 2021-2027 roky. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 695 vid 05.08.2020 // Ofitsiyni visnyk Ukrainy. № 67 vid 28.08.2020. 2020. St. 2155. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (accessed 25.01.2022)
5. Shults S.L., Lutskiv O.M. (2021). Strukturno-tehnolohichni zrushennia v ekonomitsi rehioniv u konteksti perspektyv rozvytku smart-spetsializatsii. *Rehionalna ekonomika*. № 2. S. 15–26.
6. Bondarenko V.M., Kurei O.A., Derdi E.T., Butusov O.D. (2020). Monitorynh konkurentospromozhnosti rehionu yak mekhanizm realizatsii derzhavnoi rehionalnoi polityky. *Rehionalna ekonomika*. № 2. S. 33–43.
7. OECD (2019). Making Decentralisation Work: A Handbook for Policy-Makers / OECD Multi-level Governance Studies. Paris: OECD Publishing. Available at: <https://doi.org/10.1787/g2g9faa7-en> (accessed 25.01.2022)
8. Rezultaty shchokvartalnoi ta shchorichnoi otsinky sotsialno-ekonomichnogo rozvytku rehioniv, shcho provodytsia Minrehionom Ukrainy. Available at: <https://dei.kyivcity.gov.ua/content/rezultaty-shchokvartalnoi-ta-shchorichnoi-ocinky-socialnoekonomichnogo-rozvytku-regioniv-shcho-provodytsya-minregionom-ukrainy.html> (accessed 25.01.2022)
9. Komitet VR pidtrymav zakonoproekty pro derzhavnu rehionalnu polityku ta osoblyvosti stymuliuvannia rehionalnogo rozvytku. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/komitet-vr-pidtrimav-zakonoproekti-pro-derzhavnu-regionalnu-politiku-ta-osoblivosti-stimulyuvannya-regionalnogo-rozvytku> (accessed 25.01.2022)
10. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Zakonu «Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky № 5323. Available at: <https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/209286.html> (accessed 25.01.2022)
11. Proekt zakonu «Pro osoblyvosti stymuliuvannia rehionalnogo rozvytku». Available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72199 (accessed 25.01.2022)